

ХИЩНИЧЕСКА ХЕГЕМОНИЯ И СИСТЕМЕН КОЛАПС: ВЕНЕЦУЕЛА КАТО КАТАЛИЗАТОР НА АМЕРИКАНСКИЯ ЗАЛЕЗ

Иво Йоцов

ВВМУ Н.Й. Вапцаров, професор, доктор

Абстракт: Настоящият труд анализира ескалацията на конфликта между САЩ и Венецуела като пресечна точка на финансова необходимост и стратегическа несъстоятелност. Тезата обединява материалния детерминизъм (необходимостта от присвояване на петролни активи за фискална стабилизация) с когнитивния дисонанс на американския елит. Изследването прогнозира, че опитът за силова ресурсна експроприация ще доведе до обратен ефект: вътрешна консолидация на венецуелското общество, формиране на латиноамерикански анти-хегемонен блок и трайно навлизане на Русия и Китай в Западното полукълбо. Този процес маркира трансформацията на локалната криза в тотален срив на американската глобална доминация.

Ключови думи: Хищническа хегемония, Системен колапс, Доктрина Монро, Имперско пренапрежение, Мета-конфликт, Многополюсен свят

PREDATORY HEGEMONY AND SYSTEMIC COLLAPSE: VENEZUELA AS A CATALYST FOR AMERICAN DECLINE

Ivo Yotsov

Nikola Vaptsarov Naval Academy, professor, PhD

Abstract: This paper analyses the escalation of the conflict between the United States and Venezuela as an intersection of financial necessity and strategic insolvency. The thesis builds upon the fundamental matrix of Neo-Structural Realism, to explain the conflict dynamics through four pillars: Subject (Who?), Instrument (With What?), Motivation (Why?), and Method (How?). The study predicts that the attempt at forceful resource expropriation will lead to a reverse effect: internal consolidation of Venezuelan society, the formation of a Latin American anti-hegemonic bloc, and the permanent entry of Russia and China into the Western Hemisphere. This process marks the transformation of a local crisis into the total collapse of global American domination.

Keywords: Predatory hegemony, Systemic collapse, Monroe Doctrine, Imperial overvoltage, Meta-conflict, Multipolar world

JEL: F51, F54, Q34, N46, P16, O13

I. Въведение: Откритото лице на имперския прагматизъм

Съвременната динамика на международните отношения бележи края на епохата на „либералната хегемония“, характеризираща се с използването на мека сила и идеологическа обосновка за имперските интервенции (Mearsheimer 2018). В случая с ескалацията на напрежението спрямо Венецуела, наблюдаваме качествен преход към това, което може да се дефинира като „хищнически прагматизъм“. За разлика от интервенциите в края на XX и началото на XXI век, които бяха маскирани зад паравана на „демократичното строителство“ (nation-building) и хуманитарния интервенционизъм, днешната стратегия на Вашингтон демонстрира безпрецедентна откровеност относно своите меркантилни цели.

Политическият дискурс на американския елит, особено в контекста на последните администрации, претърпя фундаментална трансформация. Идеологическата маска пада, отстъпвайки място на оголения материален интерес. Декларациите, свързващи открито смяната на режима в Каракас с достъпа на американски корпорации до най-големите доказани петролни резерви в света, не са просто дипломатически гафове, а симптоматика на нова стратегическа доктрина. Тази доктрина постулира, че в условията на относителен упадък, хегемонът не може повече да си позволи лукса да субсидира глобалния ред, а трябва директно да добива ресурси от периферията, за да поддържа своя метаболизъм (Layne 2006)

Този „открит грабеж“ обаче не е проява на сила, а на системна слабост. Той показва, че финансовата нестабилност на САЩ – хроничните бюджетни дефицити и необслужваемият дълг – се е превърнала в основен двигател на външната политика. Императивът за фискално оцеляване принуждава Вашингтон да изостави сложните дипломатически игри в полза на директната принуда. Това поведение, макар и рационално от гледна точка на краткосрочния ресурсен глад, е стратегически несъстоятелно. То пренебрегва структурните ограничения на международната среда и подценява реактивността на субектите в Латинска Америка.

Настоящата статия защитава тезата, че този подход, роден от съчетанието на икономическа принуда и когнитивна арогантност („ние сме хегемонът и вземаме каквото пожелаем“), е обречен на провал. Вместо да възроди американската мощ, опитът за силово присвояване на венецуелските ресурси действа като катализатор за консолидация на анти-американските сили и ускорява ерозията на еднополюсния модел.

II. Теоретична матрица: Четирите стълба на агресията

За да разберем дълбоката анатомия на конфликта, трябва да изоставим повърхностните идеологически обяснения и да приложим строгата методология на нео-структурния реализъм. Тази рамка деконструира геополитическото действие чрез четири фундаментални въпроса, които разкриват истинската природа на сблъсъка: **Кой** действа, **с какво** разполага, **защо** го прави и **как** го изпълнява.

1. КОЙ? (Субектът): Пленената държава и корпоративните "вицекрале"

В класическия реализъм субектът е унитарната държава. Нео-структурният анализ обаче разкрива, че в късната фаза на империята, държавата е „пленена“ от тесни корпоративни и олигархични клики. Субектът на агресията срещу Венецуела не е „американският народ“, а конкретна конфигурация от елити – симбиоза между енергийния сектор, военно-промишления комплекс и политическите „мениджъри“ (като Марко Рубио и Пийт Хегсет).

Тези фигури действат не като държавници, а като „имперски вицекрале“, мотивирани от лична изгода и корпоративни лобита. За тях Венецуела не е заплаха за националната сигурност, а бизнес възможност за „приватизация на имперската рента“. Това е елит, страдащ от когнитивен дисонанс – вярващ в своята изключителност (MAGA), докато управлява структура в упадък. (Dalio 2021)

2. С КАКВО? (Инструментът): Дефицитна мощ и инерция

Ресурсната обезпеченост на субекта е ключова. Тук се сблъскваме с парадокса на хегемона в залез. САЩ все още разполагат с огромна военна машина, но икономическата база, която я поддържа, е ерозирала.

- **Финансов инструмент:** Доларът се използва като оръжие с двойна употреба: за наказателни санкции и за мащабни подкупи (купуване на лоялност), но това парадоксално ускорява де-доларизацията (Yotsov 2023).

- **Военен инструмент:** Армията е технологично напреднала, но стратегически разтеглена практически по целия свят и неспособна да води продължителни конвенционални войни на няколко фронта. Следователно, инструментът „с какво“ се действа е комбинация от остатъчна финансова мощ и заплаха за груба сила, която обаче е лишена от легитимност и икономическо покритие. Това е опит за „реставрация“ на мощта от 19-ти век с инструменти, които вече не са адекватни за 21-ви век.

3. ЗАЩО? (Мотивацията): Ентропия и „Кръвопреливане“

Това е най-критичният стълб. Защо сега? Защо Венецуела? Отговорът е в системната ентропия. Икономиката на САЩ, натежала от дългове и загубила

производствена конкурентоспособност, се нуждае от спешно външно „кръвопреливане“.

Мотивацията е чисто материалистична: Оцеляване чрез експроприация. Венецуелският петрол е необходим, за да се „върже бюджетът“, да се обезпечи доларът и да се поддържа стандарта на живот в метрополията без реално производство. Агресията е продиктувана не от излишък на сила, а от дефицит на ресурси. Това е „хазарт за възкресение“ – опит да се спре историческото време и да се предотврати колапсът на дълговата пирамида чрез кражба на активи.

4. КАК? (Методът): Мета-конфликт и отмяна на правилата

Методологията на действие е тотална война без правила – т.нар. **Мета-конфликт**. Тъй като САЩ не могат да победят в рамките на международното право (което сами създадоха), те го отменят.

- **Подходът:** Отвличане на държавен глава, конфискация на активи (CITGO), подкупуване на генерали, хибридна война.

- **Тактиката:** Мълниеносен тактически удар, разчитащ на предателство отвътре, а не на конвенционална победа. Това е бандитски подход, маскиран като геополитика. „Как“ се действа показва пълния морален и нормативен разпад на хегемона – силата вече не служи на правото, а го замества.

III. Двойният двигател на агресията: Цивилизационен залез и структурен дефицит

Анализът на дълбоките мотивационни механизми, стоящи зад агресивните действия на Съединените щати спрямо Венецуела, изисква надграждане на стандартните теоретични модели на реализма с макроисторически и цивилизационен контекст. Конфликтът не е изолирано събитие, а закономерна фаза от жизнения цикъл на една империя. За да разберем напълно динамиката на „хищническата хегемония“, трябва да интегрираме теориите за цивилизационната еволюция на Карол Куигли (Quigley 1979) и моделите на икономическите цикли на Рей Далио (Dalio 2021).

Това, което наблюдаваме, е класическа историческа конвергенция: етапът, в който доминиращата сила губи своята продуктивна конкурентоспособност и преминава към паразитен модел на съществуване, разчитащ на военна принуда и финансови манипулации. Куигли описва този преход като навлизане в „Епохата на конфликта“, където експанзията става ирационална и самоцелна (Quigley 1979). Съчетанието от остра материална необходимост (фискална криза) и идеологическа слепота (когнитивна ригидност) генерира поведение, при което хегемонът действа едновременно с отчаянието на неплатежоспособен длъжник и със самонадеяността на император, вярващ, че е над историческите закони.

Анатомия на упадъка: Цивилизационни и дългови цикли

Според цивилизационния модел на Карол Куигли, всяка цивилизация преминава през етапи на зараждане, експанзия, конфликт и разпад. САЩ, като ядро на Западната цивилизация, навлизат в напреднала фаза на институционална склероза, където инструментите на експанзия (капитализъм и демокрация) се превръщат в инструменти на потисничество и олигархичен контрол (Quigley 1979). В този етап, икономическата система спира да създава реално богатство чрез иновации и производство и се преориентира към преразпределение и рентниерство. Агресията срещу Венецуела е емпирично доказателство за този процес: неспособни да конкурират икономически Китай или да реформират собствената си енергийна зависимост, САЩ прибегват до „имперска конфискация“ на чужди ресурси.

Рей Далио допълва тази картина с концепцията за „Големия дългов цикъл“. САЩ се намират в класическата късна фаза на този цикъл: огромен дълг, печатане на пари за монетизирането му и вътрешно социално разделение (Dalio 2021). Далио посочва, че когато една империя стане финансово неустойчива, тя става по-агресивна външнополитически, опитвайки се да защити привилегированата си позиция със сила. Войната за ресурси става заместител на икономическата реформа. Така, атаката срещу Каракас не е просто политическо решение на една администрация, а детерминиран отговор на залязваща империя, която се бори да запази жизнения си стандарт за сметка на периферията.

Историческата неизбежност: Провалът на реставрацията (MAGA)

Върху тази теоретична основа става ясно защо опитът на текущия американски политически елит (олицетворен от движението MAGA) да възкреси икономическия модел от втората половина на XIX и началото на XX век – период на протекционизъм и индустриална автаркия – се сблъсква с фатален структурен парадокс. Тази стратегия на реставрация се прилага в коренно различна глобална среда. Докато през XIX век САЩ са във възход, а техните конкуренти са в стагнация или са разпокъсани, днес Вашингтон оперира в среда на възходящи глобални сили (Китай, Русия, Глобалният Юг), които са в подем, а не в криза.

Следователно, опитът за „реиндустриализация чрез изолационизъм“ се проваля поради липсата на вътрешен капацитет и загубата на технологичен монопол, потвърждавайки тезите на Куигли за институционалната склероза. Този провал на MAGA-стратегията прави ситуацията критична. Невъзможността да се генерира растеж по органичен път налага спешни мерки от екстрактивен тип. Икономиката на САЩ се

нуждае от незабавни външни „крвопреливания“ – присвояване на готови ресурси (като венецуелския петрол) – за да се предотврати колапсът на дълговата пирамида. Агресията, следователно, е следствие от провала на мирната икономическа реставрация. Ако тази „инфузия“ не се осъществи, илюзията за мощ ще се разпадне, и дори „слепите ще провидят“, че империята е куха отвътре.

Финансова ентропия: Войната като икономически актив

Първият конкретен двигател на тази агресия е чисто структурен и икономически, коренящ се в крехкостта на петродоларовата система. Американската финансова хегемония, базирана на статута на долара като световна резервна валута, е изправена пред безпрецедентни предизвикателства, породени от разминаването между реалната икономика и финансовите пазари. Натрупването на астрономически държавен дълг и хроничните бюджетни дефицити ерозират доверието във фискалната стабилност на Вашингтон (Gill 1990), превръщайки американските ценни книжа от „сигурно убежище“ в рисков актив. В този контекст, контролът върху глобалните енергийни потоци престава да бъде въпрос само на геополитическо влияние и се трансформира в екзистенциален въпрос за обезпечаване на валутната система.

Венецуела, притежаваща най-големите доказани петролни резерви в света, представлява критичен актив за възраждане на американската икономика, и то не само във финансов, но и в чисто технологичен аспект. Спецификата на венецуелския петрол (тежък суров петрол) е от ключово значение за американския индустриален комплекс, тъй като рафинериите по крайбрежието на Мексиканския залив са проектирани именно за преработка на такъв тип суровина, а не за лекия шистов петрол, добиван в САЩ.

Опитите за смяна на режима във Венецуела могат да се интерпретират през призмата на „ресурсното хищничество“ и концепцията на Дейвид Харви за „нарушаване чрез отнемане“ (*accumulation by dispossession*) (Harvey 2005). Това е стратегия, при която военната и политическа мощ се използват за директно присвояване на активи на занижени цени, за да се компенсират вътрешните финансови дисбаланси и падащата норма на печалба. „Кражбата на петрол“, както често бива описвана в критичните анализи, в рамките на нео-структурния реализъм се дефинира като опит за насилствено преразпределение на материални блага от периферията към центъра с цел субсидиране на залазващ хегемон.

На микро-ниво обаче, този процес разкрива и друга, още по-цинична динамика: „приватизацията на имперската рента“. Анализът не би бил пълен, ако не отчетем ролята на индивидуалните финансови стимули за политическия елит, натоварен с изпълнението

на стратегията (олицетворяван от фигури като Марко Рубио и Пийт Хегсет). Подобно на колониалните администратори от миналото, тези „имперски мениджъри“ разглеждат управлението на окупираните ресурси не просто като държавна задача, а като възможност за лично обогатяване и разпределение на концесии към близки корпоративни кръгове. Това превръща външната политика във форма на „корпоративно рейдерство“, където държавната машина осигурява силовата подкрепа за частни интереси, а идеологията служи само за параван на чисто клептокрайчни амбиции.

Когнитивна ригидност: Капанът на Доктрината Монро

Вторият двигател на конфликта е от чисто когнитивно естество, но неговото въздействие е не по-малко опустошително от финансовите императиви. Той обяснява *защо* американският политически елит продължава да вярва, че стратегията на „максимален натиск“ и директна интервенция е осъществима без сериозни последици, въпреки очевидния относителен упадък на САЩ. Този феномен може да се дефинира като „хегемонна инерция“ – патологично състояние, при което държавният апарат продължава да оперира с ментални карти от епохата на своя абсолютен връх (момента на еднополюсност след 1991 г.), напълно игнорирайки дълбоките тектонични промени в международната структура през последните три десетилетия.

В случая с Венецуела, тази ригидност се проявява чрез анахронично, вулгаризирано и изключително арогантно тълкуване на Доктрината Монро (1823). Докато в своя генезис доктрината има дефанзивен характер – да предотврати реколонизацията на Америка от европейските сили, в началото на XXI век тя е мутирала в инструмент за агресивен солипсизъм. Вашингтон възприема Латинска Америка не като съвкупност от суверенни субекти с легитимни национални интереси, а като пасивен обект, като „заден двор“ (backyard) или собственост, където волята на хегемона е върховен закон. Арогантното пренебрегване на тези нови променливи създава „стратегически капан“: Вашингтон действа въз основа на халюцинация за своето всемогъщество (Mearsheimer 2018), но се сблъсква с твърдата реалност на многополюсния свят.

IV. Венецуелският отговор: Диалектика на предателството и прочистването

Централният парадокс на настоящата криза се състои в това, че успешната операция на САЩ за дестабилизация и отвличане на лидера (Мадуро) не маркира края на боливарския режим, а напротив – неговото радикално трансформиране и втвърдяване. Динамиката на събитията следва класическа диалектическа спирала: актът на предателство (теза) разкрива гнилостта на стария компромисен елит (антитеза) и налага необходимостта от тотална чистка, водеща до качествено ново ниво на консолидация (синтез).

Ефектът на "обсадената крепост": Легитимация на репресията

Агресивната реторика на САЩ и последвалите кинетични действия предоставят на оцелялото ядро в Каракас мощен политически инструмент. Те трансформират вътрешнополитическия конфликт от дебат за управлението в борба за национално оцеляване. В тази нова парадигма, политическата опозиция, която си сътрудничи с Вашингтон, престава да бъде легитимен участник в демократичния процес и окончателно се прекатегоризира като „пета колона“ или вражеска агентура. Държавата получава абсолютен мандат за неутрализиране на мрежите от НПО и опозиционни структури, третирайки ги не като гражданско общество, а като инструменти на хибридна война.

Диагноза на провала: Ерозия на Преторианската гвардия

Въпреки това, безкръвното отвлечане на държавния глава разкрива шокираща реалност: дълбока ерозия в структурите на сигурността. Анализът показва, че именно „корпоративният“ характер на армията, който доскоро се считаше за нейна сила, се е превърнал в смъртоносна уязвимост. Дълбоката интеграция на висшия офицерски състав в петролната икономика създаде канали за корупционно проникване, чрез които външните сили успяха да превърнат лоялността в пазарна стока. Липсата на организирана съпротива е безспорен индикатор за успеха на американската стратегия за „финансово обезглавяване“ – подход, при който подкупите се оказват по-ефективни от ракетите. Този факт демитологизира старата гвардия и доказва, че компромисът с корумпираните елементи е бил стратегическа грешка.

Радикалният отговор: Чистка и възраждане на ресурсния национализъм

Именно тук се проявява парадоксалният ефект на операцията. Разкритието на предателството става катализатор за мащабна „хигиенизация“ на системата. Новите, по-радикални лидери, които поемат вакуума във властта, нямат друг избор освен да извършат безпощадна чистка на „пазарните“ елементи в униформа. Този процес на прочистване елиминира колебаещите се и корумпираните, оставяйки на върха само идеологически мотивираното ядро и младите офицери, които нямат активи на Запад.

В резултат на това прочистване се възражда и „ресурсният национализъм“ в най-чистата му форма. Опитът за кражба на националното богатство активира дълбоките инстинкти за самосъхранение. Армията, вече прочистена от предатели, престава да бъде корпорация и се връща към ролята си на народен авангард. Формира се нова, много по-здрава спойка между въоръжените сили и народните милиции, базирана на споделената заплаха от икономическо поробване.

V. Геополитическият бумеранг: Загубата на "Задния двор"

Стратегията на Вашингтон, насочена към възстановяване на хегемонния контрол над Латинска Америка чрез принудителна промяна на режима във Венецуела, води до диаметрално противоположен резултат. Вместо да изолира Каракас, агресивният унилатерализъм на САЩ катализира процеси на регионална и глобална интеграция, които подкопават самите основи на доктрината „Монро“.

Латиноамериканска солидарност: От прикрита омраза към открит фронт

Първият аспект на този „бумеранг ефект“ е регионалната консолидация, която надхвърля традиционните идеологически разделения. Тук се наблюдава феноменът на „мълниеносната тактическа победа“, която води до „пагубна стратегическа загуба“. Отвличането на венецуелския президент със скалпени обвинения действа като шокова терапия за елитите на Мексико, Гватемала, Хондурас и Чили. Този акт трансформира „нескриваната омраза“ към янките, която от десетилетия тлее под повърхността на дипломатическия протокол, в организирана политическа воля. Елитите в региона, независимо от политическата си окраска, осъзнават, че никой не е застрахован срещу подобен сценарий. Механизмите за изолация на Венецуела (като „Групата от Лима“) окончателно се разпадат, заменени от нов консенсус на „отбранителен регионализъм“.

Пробивът на Великите сили: Асиметрично балансиране

Друг по-фатален за САЩ аспект е интернационализацията на конфликта. Притиснат до стената, режимът в Каракас няма друг избор, освен да приложи класическата реалистка стратегия на „балансиране чрез външни съюзи“ (offshore balancing) (Mearsheimer 2014). Венецуела се превръща в стратегически плацдарм за Русия и Китай в Западното полукълбо, предоставяйки им възможност за асиметричен отговор на американския натиск в Украйна и Тайван.

- **Русия и военният щит:** За Москва, Венецуела е идеална площадка за демонстрация на сила и пробив на американската стратегия за „обкръжаване“. Разполагането на стратегически бомбардировачи и системи за противовъздушна отбрана създава зона за отказ на достъп (A2/AD) в „мекия корем“ на САЩ.

- **Китай и икономическата спасителна линия:** Пекин, от своя страна, играе ролята на икономически гарант. Чрез механизмите на „петрол срещу заеми“ и инфраструктурни инвестиции, Китай осигурява финансовата жизнеспособност на режима, неутрализирайки ефекта от американската блокада.

VI. Системна конвергенция: "Тресащицето" на империята

Финалният аналитичен раздел изследва съвкупния ефект от множеството кризи,

които вече не могат да бъдат разглеждани изолирано. Агресията срещу Венецуела не е просто локален конфликт, а кулминационна точка в процеса на разрушаване на глобалната архитектура за сигурност.

Самоунищожението на нормативния ред: Веригата на прецедентите

Най-дълбоката и необратима последица от действията на САЩ е окончателното компрометиране на международния правов ред – именно онзи „базиран на правила ред“ (Rules-Based International Order), който десетилетия наред служеше като фундамент на американската хегемония. Като заобикаля Съвета за сигурност на ООН и международното право в преследване на тесни меркантилни цели, Вашингтон сам унищожава легитимността на своята доминация.

Този процес следва ясна хронологична и логическа прогресия, създавайки смъртоносна верига от прецеденти:

1. **НАТО срещу Югославия (1999):** Първият пробив, създаващ прецедента за силово преначертаване на граници.
2. **„Коалиция на желаещите“ в Ирак (2003):** Демонстрация на пренебрежение към съюзниците и международните институции.
3. **Русия в Украйна (2022) и Израел в Иран/Газа (2023-2024):** Тези конфликти не са аномалии, а директна реакция на разпадащия се ред.

Китайският ендшпил: Легитимиране на Тайванския сценарий

В този контекст, агресията срещу Венецуела изпраща фатален сигнал към Пекин. Ако САЩ имат правото да интервенират в своя „заден двор“ и да определят кой да управлява в Каракас, то те де факто връчват на Китай моралния и политически лиценз да действа по аналогичен начин в своята сфера на влияние. Редът е на Китай да направи следващия логичен ход: пълна интеграция на Тайван. Действията на САЩ във Венецуела лишават Вашингтон от всякакви правни и морални аргументи против подобна китайска операция.

Синхронизация на фронтовете и ресурсно изтощение

Тази нормативна катастрофа се развива на фона на остра физическа и логистична недостатъчност. За първи път от Втората световна война насам, САЩ са изправени пред стратегическия кошмар на едновременно „война на три фронта“ (Източна Европа, Близък Изток, Латинска Америка), но без индустриалния капацитет, с който са разполагали през 1941 г. Това е класическият капан на „имперското пренапрежение“ (*imperial overstretch*), дефиниран от Пол Кенеди (Kennedy 1988): моментът, в който цената на поддържане на имперската периферия надхвърля икономическата възвращаемост от нея. Вместо „бърза

победа“, Вашингтон се озовава в „имперски батак“ (*imperial quagmire*), при който всяко тактическо движение за измъкване води до по-дълбоко стратегическо затъване.

VII. Заключение: Епитафия на Еднополюсния момент

Обобщавайки доказателствената част на изследването, стигаме до извода, че конфликтът САЩ-Венецуела надхвърля значително регионалните рамки и представлява симптоматичен маркер за структурния разпад на еднополюсния свят. Арогантността на американската външна политика, подхранена от инерцията на „победата“ в Студената война, се сблъска челно с твърдите реалности на финансовата несъстоятелност и новия баланс на силите.

Анализът потвърждава, че тактическият успех на американските специални операции е не просто недостатъчен, а контрапродуктивен. Той действа като мощен ускорител на процесите, които Вашингтон се опитваше да спре: консолидацията на Латинска Америка срещу „Янките“, навлизането на Китай и Русия в Западното полукълбо и окончателното делегитимиране на международния правов ред. Вместо да възстанови *Pax Americana*, агресията срещу Венецуела се превръща в неговия надгробен камък.

Използвана литература:

DALIO, Ray, 2021. *Principles for dealing with the changing world order*. New York: Simon & Schuster, Limited. ISBN 978-1-4711-9669-0.

GILL, Stephen, 1990. *American hegemony and the Trilateral Commission*. Online. Cambridge [England] ; New York : Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-36286-3. Available from: <http://archive.org/details/americanhegemony0000gill> [Accessed 5 January 2026].

HARVEY, David, 2005. *The new imperialism*. 1. issued as paperback. Oxford: Oxford University Press. ISBN 978-0-19-926431-5.

KENNEDY, Paul M., 1988. *The rise and fall of the great powers: economic change and military conflict from 1500 to 2000*. New York: Random House. ISBN 978-0-394-54674-2.

LAYNE, Christopher, 2006. *The peace of illusions : American grand strategy from 1940 to the present*. Online. Ithaca : Cornell University Press. ISBN 978-0-8014-3713-7. Available from: <http://archive.org/details/peaceofillusions00layn> [Accessed 5 January 2026].

MEARSHEIMER, John J., 2014. *The Tragedy of Great Power Politics (Updated Edition)*. 1st ed. Erscheinungsort nicht ermittelbar: W. W. Norton & Company, Incorporated. ISBN 978-0-393-34927-6.

MEARSHEIMER, John J., 2018. *Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities*. Online. Yale University Press. ISBN 978-0-300-24053-5. [Accessed 18 December 2025].

QUIGLEY, Carroll, 1979. *The evolution of civilizations: an introduction to historical analysis*. 2. ed., repr. Indianapolis: Liberty Fund. ISBN 978-0-913966-56-3.

YOTSOV, Ivo, 2023. *ИВО ЙОЦОВ ИКОНОМИЧЕСКИТЕ ВОЙНИ ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ПРЕЗ XX И XXI ВЕК*. ISBN 978-619-7428-98-8.